

Συνέντευξη του Θεόδωρου Μαριόλη* στην «Εκπαιδευτική Λέσχη» για τις Οικονομικές Εξελίξεις μετά την Ψήφιση του Τέταρτου Μνημονίου[1]

*Θεόδωρος Μαριόλης, Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, και Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών Δημήτρης Μπάτσης

Η ψήφιση του τέταρτου μνημονίου από την κυβέρνηση και η νέα συμφωνία του *Eurogroup* της 15ης Ιούνη που δεσμεύει τη χώρα για πρωτογενή πλεονάσματα πάνω από 2% έως το 2060, αναδιαμορφώνουν το πλαίσιο της σιδερένιας οικονομικής πολιτικής που επιβάλλεται από το μνημονιακό καθεστώς στον κόσμο της εργασίας.

Η «Εκπαιδευτική Λέσχη» απευθύνθηκε στον συνάδελφο καθηγητή Πολιτικής Οικονομίας Θεόδωρο Μαριόλη με τέσσερα ερωτήματα που σχετίζονται τόσο με τις κυρίαρχες οικονομικές πολιτικές όσο και με την αναγκαιότητα διαμόρφωσης ενός αντίπαλου προγραμματικού λόγου που θα εκφράζει τα κοινωνικά και ταξικά συμφέροντα της εργαζόμενης πλειοψηφίας. Παραθέτουμε παρακάτω τις ερωτήσεις και τις σχετικές απαντήσεις.

Ερώτηση 1.

Η κυβέρνηση ψήφισε το 4^ο μνημόνιο με βαρύτατα αντιλαϊκά μέτρα. Στην πολύμηνη πορεία προς την ολοκλήρωση της αξιολόγησης, ιδιαίτερη σημασία είχε η εκτίμηση για το πρωτογενές πλεόνασμα του 2016 στο 4,19% του ΑΕΠ. Πώς έγινε δυνατόν να εμφανιστεί ένα πλεόνασμα οκτώ φορές μεγαλύτερο από το 0,5% που προέβλεπε ο προϋπολογισμός του προηγούμενου έτους;

Απάντηση.

Ιδίως στην μετά-2010 περίοδο, οι προϋπολογισμοί στην Ελλάδα καταρτίζονται σε καθεστώς διαφόρων παρεμβολών και σχετικής αβεβαιότητας (για να εκφρασθούμε εν συντομία). Είναι, λοιπόν, προτιμότερο να στραφούμε στα ίδια τα μεγέθη, όπως, δηλαδή, όντως διαμορφώθηκαν (σύμφωνα, τουλάχιστον, με τις στατιστικές υπηρεσίες).

Έτσι, όσον αφορά στα πραγματικά μεγέθη και, ιδίως, στα μεγέθη για τα «πρωτογενή ελλείμματα-πλεονάσματα ή, αλλιώς, πρωτογενή ισοζύγια», θα ήθελα να κοιτάξουμε αυτά που έχουν ανακοινωθεί από την ΕΛΣΤΑΤ (21 Απριλίου 2017), και όχι εκείνα που ανακοινώνονται στο πλαίσιο του «Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» (αν και οι μεταξύ τους αποκλίσεις είναι μάλλον μικρές). Όπως διευκρινίζεται από την ΕΛΣΤΑΤ: «Κατά τη μέτρηση του πρωτογενούς ισοζυγίου στο πλαίσιο του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, μια σειρά από δαπάνες και έσοδα αντιμετωπίζονται διαφορετικά από ό,τι αντιμετωπίζονται κατά την κατάρτιση των δημοσιονομι-

κών στοιχείων για τους σκοπούς της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος (ΔΥΕ). Πιο συγκεκριμένα τα στοιχεία που αντιμετωπίζονται διαφορετικά στο πλαίσιο του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής περιλαμβάνουν τα έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις περιουσιακών στοιχείων, συναλλαγές για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και τα έσοδα από μεταφορές ποσών που συνδυάζονται με εισοδήματα των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών της Ευρωζώνης, τα οποία προέρχονται από την κατοχή Ελληνικών κρατικών ομολόγων στα επενδυτικά τους χαρτοφυλάκια.».

Το έτος 2016, τα μεγέθη της Γενικής Κυβέρνησης είχαν ως ακολούθως:

(i). Τα Έσοδα ήταν 87,5 δισ. ευρώ, ήτοι 3,2% μεγαλύτερα ως προς το έτος 2015.

(ii). Οι Συνολικές Δαπάνες ήταν 86,2 δισ. ευρώ, ήτοι 9,5% μικρότερες ως προς το έτος 2015.

(iii). Οι Δαπάνες για Τόκους ήταν 5,6 δισ. ευρώ, ήτοι 11,1 % μικρότερες ως προς το έτος 2015.

(iv). Άρα, οι εξαιρουμένων των Τόκων Δαπάνες ήταν 80.6 δισ. ευρώ, ήτοι 9,3% μικρότερες ως προς το έτος 2015. Οι δαπάνες για Ακαθάριστο Σχηματισμό Παγίου Κεφαλαίου ήταν 5,5 δισ. ευρώ, ήτοι 19% μικρότερες ως προς το έτος 2015, ενώ οι δαπάνες για Τελική Κατανάλωση ήταν 34.5 δισ. ευρώ, ήτοι 2,3% μικρότερες ως προς το έτος 2015.

Έτσι, το έτος 2016, το πρωτογενές ισοζύγιο (έσοδα μείον συνολικές δαπάνες συν δαπάνες για τόκους) ήταν +6,9 δισ. ευρώ (δηλαδή, πλεονασματικό) ή, δεδομένου ότι το ονομαστικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ήταν περί τα 175,9 δισ. ευρώ, +3,9% του ΑΕΠ. Αντιθέτως, το έτος 2015, το πρωτογενές ισοζύγιο ήταν -4,1 δισ. ευρώ (δηλαδή, ελλειμματικό) ή, δεδομένου ότι το ονομαστικό ΑΕΠ ήταν περί τα 175,7 δισ. ευρώ, -2,3% του ΑΕΠ.

Βάσει αυτών, και με λίγους πρόσθετους υπολογισμούς, καταλήγουμε στο ακόλουθο συμπέρασμα: Από το έτος 2015 στο έτος 2016, το πρωτογενές ισοζύγιο βελτιώθηκε, από τα -4.1 δισ. ευρώ στα +6.9 δισ. ευρώ ή κατά, περίπου, 268%. Σε αυτή τη βελτίωση, η σχετική ποσοστιαία συμβολή:

(i) της αύξησης των εσόδων ήταν περί το 25%, και

(ii) της μείωσης των εξαιρουμένων των τόκων δαπανών ήταν, επομένως, περί το 75%.

Η ύπαρξη πρωτογενούς πλεονάσματος δεν ήταν, λοιπόν, παρά αποτέλεσμα **συσταλτικής** δημοσιονομικής πολιτικής, τόσο από την πλευρά των εσόδων (από 48,3% του ΑΕΠ σε 49,7% του ΑΕΠ) όσο και από εκείνη των εξαιρουμένων των τόκων δαπανών (από 50,6% του ΑΕΠ σε 48,5% του ΑΕΠ). Η κατά σειρά δεύτερη πλευρά είχε, ωστόσο, την αισθητά μεγαλύτερη, δηλαδή τριπλάσια, σχετική ποσοστιαία συμβολή.

Βεβαίως, η εν λόγω οικονομική πολιτική εφαρμόζεται με αξιοσημείωτη **συνέπεια**. Δύναται να αναφερθεί, για παράδειγμα, ότι, κατά την περίοδο 2013-2015, τα έσοδα ήταν, κατά μέσο όρο, στο 48,1% του ΑΕΠ, ενώ οι εξαιρουμένων των τόκων δαπάνες ήταν, κατά μέσο όρο, στο 51,8% του ΑΕΠ. Άρα, η τάση των εσόδων είναι σταθερά ανοδική και των δαπανών σταθερά καθοδική.

Ερώτηση 2.

Αντιστοιχεί αυτό το μέγεθος σε πραγματική οικονομική ανάπτυξη;

Απάντηση.

Γενικά, το εν λόγω μέγεθος, **καθ'αυτό**, δεν δύναται να μας δώσει κάποια πληροφορία για το μέγεθος και, γενικότερα, τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικά, τώρα, δηλαδή στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, έχει σχέση με **από**-ανάπτυξη, προς μερική ικανοποίηση, θα έλεγα, (και) διαφόρων ημεδαπών ριζοσπαστικών κύκλων, οι οποίοι αναφέρονται στις λεγόμενες θεωρίες Αποανάπτυξης-Απομεγέθυνσης ή και στις αρετές του λιτού, σπαρτιάτικου βίου.

Όπως είχα κατά πρώτον υποστηρίξει, σε μία εισήγησή μου, στις 26 Σεπτεμβρίου του 2011,[2] ο Δημόσιος τομέας της ελληνικής οικονομίας χαρακτηρίζεται από πολύ υψηλούς, συγκριτικά, πολλαπλασιαστές αυτόνομης δαπάνης (με μέση τιμή περί το 1.71) και, ως εκ τούτου, η στοχεύουσα στο μηδενισμό του πρωτογενούς ελλείμματος οικονομική πολιτική θα οδηγήσει σε εξαιρετικά βαθιά συνολική ύφεση, της τάξης του 29% (σε όρους ΑΕΠ). Αυτή η εκτίμηση δεν διαψεύστηκε ούτε από μεταγενέστερες, πολύ πιο αναλυτικές, μελέτες μου, σχετικά με τους διακλαδικούς και διατομεακούς πολλαπλασιαστές αυτόνομης δαπάνης της ελληνικής οικονομίας[3] ούτε, βεβαίως, από τις πραγματικές εξελίξεις.

Επειδή, όμως, γύρω από το όλο ζήτημα των δημοσίων ελλειμμάτων-πλεονασμάτων, φαίνεται να κυριαρχούν εσφαλμένες εντυπώσεις, θα ήθελα να διευκρινίσω τα εξής:

(i). Πρωτογενές πλεόνασμα υπήρξε και το έτος 2014, της τάξης του 0,3% του ΑΕΠ, αν και συνοδευόταν από συνολικό δημοσιονομικό έλλειμμα (έσοδα μείον συνολικές δαπάνες), της τάξης του 3,7% του ΑΕΠ. Εν αντιθέσει, το πρωτογενές πλεόνασμα του έτους 2016 συνοδεύεται, για πρώτη φορά, από συνολικό δημοσιονομικό πλεόνασμα, της τάξης του 0,7% του ΑΕΠ.

Όμως, ακόμα και όταν δημιουργείται **συνολικό** δημοσιονομικό πλεόνασμα σε μία εθνική οικονομία, αυτό δεν μπορεί (σε αντίθεση με ό,τι έχει λεχθεί αρκετές φορές και από διάφορες πλευρές) να «διατεθεί για κοινωνικές παροχές» (ή για ό,τι άλλο). Έχει **ήδη** διατεθεί από τον δημόσιο τομέα για την αγορά περιουσιακών στοιχείων, τα οποία ανήκαν στον ιδιωτικό τομέα ή και σε αλλο-

δαπές οικονομίες. Με άλλα λόγια, έχει ήδη διατεθεί ως δάνειο, από τον δημόσιο τομέα στον ιδιωτικό τομέα ή και στην αλλοδαπή.

(ii). Είναι εξαιρετικά εντυπωσιακό ότι, στο πλαίσιο διαφόρων – φαινομενικά – πολυσύνθετων αναλύσεων, υποστηρίζεται ότι η ελληνική οικονομία υπόκειται σε χρόνια ιμπεριαλιστική εκμετάλλευση **μέσω** «μεταφοράς (ή μεταβίβασης) αξίας και υπεραξίας» (έννοιες οι οποίες στερούνται, βεβαίως, επιστημονικής θεμελίωσης), ενώ διαφεύγει το εξής απλό: Μετά την 5^η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), κατά το έτος 2004, οι καθαρές μεταβιβάσεις εισοδήματος από τις λοιπές οικονομίες της ΕΕ προς την ελληνική άρχισαν να μειώνονται και, σήμερα, αντιστοιχούν στο 1,5%, περίπου, του ελληνικού ΑΕΠ. Έτσι, εάν επιτευχθεί ο έξωθεν επιβληθείς στόχος της συστηματικής δημιουργίας πρωτογενών πλεονασμάτων της τάξης του 3,5%, προς εξυπηρέτηση του ελληνικού δημοσίου χρέους, τότε η Ελλάδα θα μετατραπεί, για πρώτη φορά μετά την ένταξή της στην ΕΕ, σε **δότηρια χώρα**, μεταβιβάζουσα εισόδημα της τάξης του 2% του ΑΕΠ της (ή 3,5 με 4 δισ. ευρώ ανά έτος) στους «εταίρους της».

(iii). Όσοι αναγόρευσαν (και αναγορεύουν), εκ των υστέρων, την προ-2010 Ελλάδα σε «τελευταία σοβιετική δημοκρατία», προκειμένου, πιθανότατα, να προπαγανδίσουν την πάση θυσία αποδοχή των «Μνημονιακών πολιτικών», όχι μόνον είναι κατηγορηματικά υπέρ της δημιουργίας συνολικών δημοσιονομικών πλεονασμάτων, αλλά και δεν φαίνεται να έχουν πληροφορηθεί ότι, κατά την περίοδο ακμής (και μόνο τότε) της **μη-κεφαλαιοκρατικής Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών** (και, ήδη, από τα τέλη της δεκαετίας του 1920-αρχές της δεκαετίας του 1930), ίσχυε, εκεί, αυτή η περίπτωση.

Κατά τα λοιπά, δεν έχασαν χρόνο ούτε με το να παραθέσουν τα «επιτεύγματα» των πολιτικών, οι οποίες εφαρμόστηκαν προς «μεταρρύθμιση» εκείνης της Ένωσης, ούτε με το να εξηγήσουν γιατί είναι προτιμότερο, σε **κεφαλαιοκρατικές οικονομίες**, ο δημόσιος τομέας να δανείζει τον ιδιωτικό τομέα ή και την αλλοδαπή, και όχι το αντίστροφο.

Ερώτηση 3.

Είναι εφικτό τα επόμενα πέντε χρόνια να εμφανίζονται δημοσιονομικά πλεονάσματα της τάξης του 3,5% όπως προβλέπει το νέο μνημόνιο; Τι επιπτώσεις θα έχει μια τέτοια δημοσιονομική πολιτική για τη μισθωτή εργασία;

Απάντηση.

Οι νόμοι της οικονομικής επιστήμης, οι αριθμοί που ήδη ανέφερα, αλλά και τα επίπεδα συνείδησης και οργάνωσης όλων όσοι πλήττονται από την επιβληθείσα πολιτική, δεν το αποκλείουν.

Θεωρώ, ωστόσο, ότι η ουσία της όλης ερώτησής σας δεν καλύπτεται μόνο με την ανάλυση του σκέλους της δημοσιονομικής πολιτικής. Ως εκ τούτου,

θα ήθελα να θέσω το ζήτημα σε επαυξημένη βάση, δηλαδή σε εκείνη του **μείγματος** εισοδηματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, αν και δεν μπορώ να σταθώ, εδώ, σε όλες τις επακόλουθες συσχετίσεις. Θα πω μόνον ότι, εάν ληφθούν και αυτές υπόψη, τότε το επιχείρημά μου οξύνεται περισσότερο.

Όσον αφορά στην **εισοδηματική πολιτική**, δεν θα πρέπει να έχετε λησμονήσει τις σχετικές συστάσεις διαφόρων προλεταρίων οικονομολόγων ή, τέλος πάντων, φορέων των προλεταριακών οικονομικών (εκείνες/οι δεν αναγορεύουν, ανέτως, κάθε άλλη/ον σε «αστό οικονομολόγο» και κάθε οικονομολογική ανάλυση ή πρόταση, η οποία τυχαίνει να μην συμπίπτει με ό,τι έχουν κατά νουν, σε «αστικά οικονομικά»);).

Όταν ξέσπασε, λοιπόν, η λεγόμενη ελληνική κρίση (αλλά και στη συνέχεια, με αξιοθαύμαστη επιμονή), εκείνοι οι οικονομολόγοι δήλωναν ότι είναι ενάντια στην έξοδο της πατρίδας μας από την Ευρωζώνη (EZ), ακριβώς επειδή (ή μόνο επειδή) αυτή η έξοδος θα συνδυαστεί με υποτίμηση του νέου, εθνικού νομίσματος. Και δεδομένου ότι οι νομισματικές υποτιμήσεις οδηγούν νομοτελειακά (κατά τους ίδιους – διότι τέτοιος νόμος της οικονομικής επιστήμης ούτε υπήρξε ούτε θα υπάρξει) σε μείωση των πραγματικών μισθών (ανά μονάδα απασχολούμενης εργασίας), έπεται ότι μία τέτοια εξέλιξη θα πλήξει τα συμφέροντα του προλεταριάτου.

Τι ακολούθησε; Η Ελλάδα δεν εξήλθε της EZ, ενώ της επιβλήθηκε, όντως νομοτελειακά τώρα (όπως θα υποστηρίξω στη συνέχεια της συζήτησής μας), η κατ' ευφημισμό αποκαλούμενη πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης.

Η «εσωτερική υποτίμηση» δεν είναι τίποτε άλλο εκτός από πολιτική άμεσης περικοπής των ονομαστικών-χρηματικών μισθών, η οποία εγγυάται, όμως, τη μείωση των **πραγματικών** μισθών. Γιατί (και) των πραγματικών μισθών; Διότι οι χρηματικοί μισθοί αποτελούν τμήμα (και μόνο τμήμα) του συνολικού χρηματικού κόστους παραγωγής και, επομένως, η οποιαδήποτε ποσοστιαία μείωσή τους δεν δύναται να οδηγήσει παρά σε συγκριτικά μικρότερη ποσοστιαία μείωση των τιμών των παραγομένων αγαθών και υπηρεσιών. Ως εκ τούτου, οι πραγματικοί μισθοί πράγματι μειώνονται, εντός ορατού, τουλάχιστον, βάθους χρόνου. Και στην ελληνική οικονομία έχουν ήδη μειωθεί κατά πάνω από 24%.

Τώρα, όσον αφορά στη **δημοσιονομική πολιτική**, η ελληνική οικονομία εμφάνιζε:

- (i) υψηλά ελλείμματα στον δημόσιο και στον εξωτερικό τομέα της (δηλαδή, τα λεγόμενα δίδυμα ελλείμματα), και
- (ii) επιτόκια εξυπηρέτησης του δημοσίου και του εξωτερικού χρέους της, τα οποία υπερέβαιναν σημαντικά τον ποσοστιαίο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ της και, άρα, χαρακτηριζόταν από ισχυρή τάση ανόδου αυτών των χρεών ως ποσοστά του ΑΕΠ της.

Δεδομένων αυτών και δεδομένης της πολιτικά εγγυημένης παραμονής της πατρίδας μας στην ΕΖ, μόνο μία δυνατότητα υπήρχε: μείωση των κρατικών δαπανών και αύξηση των φόρων, προκειμένου να συρρικνωθούν τα ελλείματα του δημοσίου τομέα και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, καταβάλλοντας το – αναπόφευκτο – «κόστος» μίας ισχυρής μείωσης του ΑΕΠ.

Κατά τη θεώρησή μου, και τώρα έρχομαι στον πυρήνα του πράγματος, και οι δύο ως άνω πλευρές της εφαρμοσθείσας οικονομικής πολιτικής συνιστούν συνέπειες αυτού που έχω ταυτοποιήσει ως «Θεμελιώδη ή Σιδηρούν Οικονομικό Νόμο της ΕΖ-ΕΕ».[4]

Συνοπτικά, γιατί το θέμα είναι αρκετά τεχνικό, ο εν λόγω νόμος διατυπώνεται ως εξής: Σε κατάσταση **ισορροπίας**, και συνεπεία της **ελεύθερης** μετακίνησης των χρηματικών κεφαλαίων, ο λόγος των συνολικών κερδών ως προς το ΑΕΠ σε οποιοδήποτε δύο εθνικές οικονομίες της ΕΖ ισούται με το αντίστροφο του λόγου των παραγωγικότητων κεφαλαίου αυτών των οικονομιών.

Άρα, όσο υψηλότερη είναι η παραγωγικότητα κεφαλαίου σε μία εθνική οικονομία της ΕΖ, τόσο υψηλότερος είναι και ο λόγος των συνολικών **μισθών** ως προς το ΑΕΠ σε αυτήν την οικονομία. Κατ' επέκταση, τα επίπεδα των εθνικών πραγματικών μισθών διαμορφώνονται σε ευθεία αναλογία με τα εθνικά επίπεδα παραγωγικότητας κεφαλαίου και εργασίας.

Όταν μία εθνική οικονομία της ΕΖ παραβιάζει, για τον ένα ή τον άλλο λόγο, αυτόν το νόμο προς την κατεύθυνση εμφάνισης **υψηλότερου** λόγου μισθών-ΑΕΠ, από εκείνον ο οποίος αντιστοιχεί στην ευρωζωνική ισορροπία, εισέρχεται σε «κύκλο» εξωτερικών ελλειμμάτων, δημοσίων ελλειμμάτων, «ανοίγματος» του επιτοκίου δανεισμού της ως προς το μέσο ευρωζωνικό και, τελικά, ύφεσης, έως ότου επαν-ευθυγραμμιστεί μέσω **μείωσης** των πραγματικών μισθών και **συσταλτικής** δημοσιονομικής πολιτικής.

Αυτό συνέβη στην περίπτωση της ιδιαίτερας **χαμηλών παραγωγικότητων** (σε ευρωζωνικούς όρους) ελληνικής οικονομίας, όπου η επιβληθείσα οικονομική πολιτική ήταν και η μόνη που μπορούσε (εντός-ΕΖ) να επιλεγεί, ενώ στόχευε, και θα στοχεύει, χωρίς την ελάχιστη παρέκκλιση, στην αποκατάσταση της ως άνω ισορροπίας. Αυτό συνέβη, γενικά, σε όλο το «Νότο» της ΕΖ.

Αλλά υφίσταται, δεν θα πρέπει να διαφύγει, και **αντίστροφη** παραβίαση του νόμου, όταν μία εθνική οικονομία εμφανίζει **χαμηλότερο** λόγο μισθών-ΑΕΠ από εκείνον ο οποίος αντιστοιχεί στην ευρωζωνική ισορροπία της. Μόνο που αυτή η παραβίαση οδηγεί σε **πλεονεκτήματα διεθνούς ανταγωνιστικότητας**. Και η Γερμανία μάλλον συνιστά το πλέον αντιπροσωπευτικό παράδειγμα μίας τέτοιας παραβίασης.[5]

Εν κατακλείδι, οι εθνικές αρχές οικονομικής πολιτικής των χωρών της ΕΖ-ΕΕ είναι αλληλοδεσμευμένες, είτε το επιθυμούν είτε δεν το επιθυμούν, σε συνεχές **παίγνιο ανταγωνιστικών υποτιμήσεων των ημεδαπών μισθών**, ού-

τως ώστε να σταθεροποιούν ή και να αναβαθμίζουν τη θέση των οικονομιών τους στην ευρωζωνική «πυραμίδα».

Αυτό το παίγνιο, ναι, πράγματι πλήττει ανεπίστροφα τα συνολικά, ταξικά συμφέροντα του προλεταριάτου και προάγει αποφασιστικά εκείνα της κεφαλαιοκρατίας, τόσο σε εθνική όσο και σε ευρωζωνική κλίμακα. Ωστόσο, στις χώρες (αλλά και περιφέρειες) ιδιαίτερος χαμηλής παραγωγικότητας πλήττονται ανεπίστροφα και τα συμφέροντα ευρύτερων οικονομικο-κοινωνικών μερίδων, δεδομένου ότι οι παραγωγικές βάσεις αυτών των χωρών συρρικνώνονται επί λίγων μόνο κλάδων παραγωγής και, κατά τα λοιπά, υποσκάπτονται. Έτσι, μεταστοιχειώνονται, αναπόφευκτα, σε προσαρτήματα από οικονομική και, εν συνεχεία, από πολιτική άποψη.

Ερώτηση 4.

Ποια είναι η γνώμη σας για τη θέση των ταξικών δυνάμεων του κινήματος ότι η ρήξη με την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο μιας άλλης προοπτικής προς όφελος των εργαζομένων;

Απάντηση.

Αν και συμφωνώ με αυτή τη θέση, η οποία συνάγεται, μονοσήμαντα, από τα προηγηθέντα αλλά και είχα υποστηρίξει με ό,τι δυνατότητες διέθετα, τόσο επιστημονικά όσο και πολιτικά, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, δεν μπορώ να πω ότι βλέπω εν ενεργεία «ταξικές δυνάμεις» και «κίνημα», παρά μόνο από την άλλη πλευρά.

Η λεπτομερειακή μελέτη των διακλαδικών σχέσεων της ελληνικής οικονομίας δείχνει ότι αυτή χαρακτηρίζεται από έντονο διαφορισμό. Δηλαδή, από την μία πλευρά, εντοπίζεται ισχυρή εξάρτηση από εισαγωγές μεγάλου τμήματος βιομηχανικών εμπορευμάτων, ενώ από την άλλη πλευρά, εντοπίζεται συγκέντρωση πλεονεκτημάτων διεθνούς ανταγωνιστικότητας και ευνοϊκών πολλαπλασιαστών αυτόνομης δαπάνης σε εμπορεύματα του Πρωτογενή τομέα και, κυρίως, των Υπηρεσιών.

Συνεπώς, απαιτείται εφαρμογή καλώς-διατεταγμένου, συγχρονικά και διαχρονικά, μείγματος οικονομικής πολιτικής, το οποίο θα στοχεύσει, καταρχάς, στην αξιοποίηση της θετικής πλευράς της ελληνικής οικονομίας προκειμένου να επιτύχει, τελικά, τη διόρθωση της αρνητικής πλευράς της. Αυτό το μείγμα **Νέας Οικονομικής Πολιτικής** πρέπει, καταρχάς, να περιλαμβάνει:

- (i). Επιβολή αναπτυξιακά προωθητικών φραγμών στις διεθνείς κινήσεις των χρηματικών κεφαλαίων.
- (ii). Νομισματική υποτίμηση.
- (iii). Στοχευμένη νομισματική χρηματοδότηση αλλά και ανακατανομή δημοσίων δαπανών.

(iv). Βιομηχανική πολιτική.

(v). Αύξηση της παραγωγικότητας στον Πρωτογενή τομέα.

Η δι-έξοδος από την Ευρωενωσιακή *TINA* («*There Is No Alternative*») έχει ως αναγκαία συνθήκη τη συγκρότηση συνεκτικών και αναπτυξιακά προσανατολισμένων προγραμμάτων, τα οποία οφείλουν, επιπλέον, να είναι καταρχήν εθνικά και κατά δεύτερον διεθνικά. Σε αυτή ακριβώς τη βάση εργαστήκαμε και εργαζόμαστε στο ΕΔΕΚΟΠ και στο ΙΚΕ Μπάτσης, αλλά και με τους συναδέλφους Δημήτρη Καλτσώνη (από το Σύλλογο Γ. Κορδάτος και τον Όμιλο Μαρξιστικών Ερευνών) και Κώστα Παπουλή (από το ΙΚΕ Μπάτσης), με τους οποίους θα παρουσιάσουμε, τη Δευτέρα 26 Ιουνίου, το *Μετωπικό Πρόγραμμα Δι-Εξόδου από την Κρίση: Για έναν Ελεύθερο Λαό σε μια Ελεύθερη Ελλάδα*, το οποίο έχουμε συντάξει.

Χωρίς τη διαδραστική, επιστημονική και πολιτική, «αποκρυστάλλωση» ενός εμπειριστατωμένου προγράμματος, δεν θα γίνει, ούτε το ελάχιστο, βήμα.

Σημειώσεις

[1]. Πρώτη εκδοχή του παρόντος δημοσιεύτηκε στις 02.07.2017, στην ιστοσελίδα της «Εκπαιδευτικής Λέσχης»: <http://www.e-lesxi.gr/t10-epi-arth1>. Στην παρούσα εκδοχή έχουν διορθωθεί ορισμένα τυπογραφικά σφάλματα και έχουν γίνει προσθήκες.

[2]. Μαριόλης, Θ. (2011) Η οικονομική πολιτική εντός και εκτός ευρώ, *Σειρά Δημοσιεύσεων Οικονομικού Τμήματος*, Αρ. 7, Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών Δημήτρης Μπάτσης.

www.ikempatsis.gr/wp-content/uploads/2016/04/ΣΔΟΤ_7.pdf.

Πιο αναλυτικά, βλέπε το Παράρτημα Ι του Δοκιμίου 21, στο: Μαριόλης, Θ. (Επιμ.) (2017) *Μελέτες στο Έργο του Δημήτρη Μπάτση «Η Βαρεία Βιομηχανία στην Ελλάδα»*. *Σχεδιασμένη Καθυπόταξη ή Σχεδιασμένη Ανάπτυξη*, Αθήνα, ΕΛΤΑ (υπό έκδοση).

[3]. Βλέπε, καταρχάς, Mariolis, T. and Soklis, G. (2015) The Sraffian multiplier for the Greek economy: Evidence from the supply and use table for the year 2010, *Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών*, Discussion Paper No. 142, Αθήνα, Ιούνιος 2015 (διευρυμένη εκδοχή: *Review of Keynesian Economics* (forthcoming)).

http://www.kepe.gr/index.php/el/erevna/dimosieyseis/ergasies-gia-sizitise-el/item/2735-dp_142.

[4]. Βλέπε την Ενότητα II.2 στο: Μαριόλης, Θ. (2017) *Ένα Πρόγραμμα Νέας Οικονομικής Πολιτικής για την Ελλάδα*, Αθήνα, Κοροντζής, και, πιο αναλυτικά, το Δοκίμιο 30 στο: Μαριόλης, Θ. (Επιμ.) (2017, ό.π.). Ο εν λόγω νόμος ισχύει και για την ΕΕ, με την όποια τροποποίηση συνεπάγεται η – εντός προκαθορισμένων ορίων – δυνατότητα μεταβολής της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας του ημεδαπού νομίσματος έναντι του ευρώ.

[5]. Σχετικά, βλέπε το Μέρος Ι στη μελέτη: Λαπαβίτσας, Κ., Μαριόλης, Θ. και Γαβριηλίδης, Κ. (2017) *Η Αποτυχία της Ευρωζώνης. Προτάσεις Οικονομικής Πολιτικής*

για την *Ανάκαμψη της Ελλάδας*, Αθήνα, Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ερευνών Οικονομικής και Κοινωνικής Πολιτικής (ΕΔΕΚΟΠ), Φεβρουάριος 2017.
www.ersenep.org/images/pdf/EReNSEP_Report_Eurozone_Failure_GR.pdf.